

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ІНТЕГРАЦІЯ БІОЕНЕРГОПЛАСТИКИ ТА КРЕАТИВНИХ ІДЕЙ БАЙРОНА ШАРПА

**Аліна Вітвіцька,
Світлана Соколенко,
Олена Старинцева,**

*Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 19
комбінованого типу «Вишиваночка»
Запорізької міської ради*

У статті досліджується теоретичний базис застосування біоенергопластики в корекційній роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Окрему увагу приділено аналізу креативних підходів Байрона Шарпа, які можуть бути адаптовані до мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями мовлення. Визначено важливість інтеграції тілесно-орієнтованих методик із сучасними педагогічними ідеями для досягнення високої ефективності в розвитку мовлення дітей, що потребують індивідуального підходу.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, діти з особливими освітніми потребами, біоенергопластика, інклюзивна освіта, корекційно-розвивальна робота, мовленнєві порушення, креативні ідеї Байрона Шарпа, педагогічні підходи, інноваційні методи, індивідуальний підхід, тілесно-орієнтовані методики, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Діти з особливими освітніми потребами стикаються з низкою проблем, які впливають на всі аспекти їхнього мовленнєвого, когнітивного та соціально-емоційного розвитку. Однією з основних проблем є наявність мовленнєвих порушень, що виникають через недостатній розвиток артикуляційного апарату, дефіцит сенсомоторної координації, а також емоційну напругу дітей, яка заважає засвоєнню мовленнєвих навичок. Це особливо актуально для старшого дошкільного віку, коли закладаються основи правильної артикуляції та комунікативної взаємодії.

Діти старшого дошкільного віку часто стикаються з труднощами у вимові окремих звуків, порушеннями темпу мовлення, інтонаційними недоліками, а також із проблемами з розумінням мовленнєвих сигналів. Всі ці проблеми можуть бути пов'язані з нездатністю правильно організувати рухи артикуляційного апарату або з відсутністю достатнього сенсомоторного контролю, що створює перешкоди для ефективного засвоєння мовлення

в цілому. Окрім того, емоційна напруга, пов'язана із мовленнєвими труднощами, може спричинити додаткові психологічні бар'єри, що погіршують якість комунікації та взаємодії дитини з навколишнім світом [3].

Однією з ключових складностей є недостатній розвиток артикуляційного апарату. Слабкість або порушення координації м'язів язика, губ, піднебіння й щелеп призводять до труднощів із вимовою складних звуків, як-от [р], [ш], [л]. Це часто супроводжується спрощенням звукових комбінацій або заміною одних звуків іншими, що знижує зрозумілість мовлення.

Додатковою перешкодою стає порушення мовленнєвого дихання. Діти не завжди можуть правильно керувати видихом під час мовлення, що ускладнює контроль інтонації, темпу й тривалості висловлювань. Це створює труднощі у спілкуванні, особливо під час побудови довгих фраз чи речень.

Важливим аспектом є порушення фонематичного слуху, що ускладнює здатність розрізняти схожі звуки, наприклад, [с] і [з], [т] і [д]. Через це діти мають труднощі із засвоєнням правильної вимови та сприйняттям мовлення інших людей, що значно впливає на розвиток комунікативних навичок [5]. Недостатній розвиток дрібної моторики часто супроводжує мовленнєві порушення, оскільки мовлення тісно пов'язане із загальною та дрібною моторикою. Труднощі з координацією рухів пальців рук негативно позначаються на здатності дитини контролювати артикуляційний апарат і засвоювати мовленнєві навички [2].

Соціально-емоційні труднощі, пов'язані із мовленнєвими проблемами, також відіграють значну роль. Діти можуть уникати спілкування через страх бути незрозумілими або відчувати тривогу. Це призводить до зниження самооцінки, впевненості у власних можливостях і соціальної ізоляції [1].

Враховуючи ці складнощі, логопеди мають працювати не тільки над корекцією артикуляції, а й над розвитком загальних моторних і когнітивних навичок дитини, підтримці мотивації, емоційного стану, здатності до комунікації. Для подолання цих труднощів необхідний комплексний підхід, що враховує мовленнєві, моторні, когнітивні й емоційні аспекти розвитку дитини. З огляду на це постає необхідність пошуку та впровадження

ефективних засобів, які дозволяють поєднання різних методів, практик, технік для досягнення більш комплексного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цих питань дозволяє глибше зрозуміти механізми їхньої дії, виявити можливості інтеграції в практику й окреслити перспективи подальшого розвитку. Підтвердженням існування тісного зв'язку між розвитком дрібної та артикуляційної моторики, що, зі свого боку, має прямий вплив на формування мовлення у дітей, є роботи фізіологів і нейропсихологів, зокрема М. Денісової, М. Кистяковської, Н. Козловської, Л. Філімонович та інших [4].

Згідно з їхніми дослідженнями мовленнєві рухові навички характеризуються високою рухливістю та точністю рухів органів артикуляції, що є основою для формування правильної звукомови. Розвиток цих навичок неможливий без достатнього розвитку м'язового апарату артикуляційних органів. Вивченням поєднання артикуляційної гімнастики з рухами пальців рук займалися такі науковці, як-от Н. Гаврилова, В. Галущенко, І. Куріс, О. Лазаренко, Ю. Люлічкіна, Ю. Пінчук, С. Притиковська та інші. Вони підкреслюють важливість використання рухів пальців рук у процесі корекції мовлення, оскільки це сприяє розвитку дрібної моторики, а також допомагає в подоланні дискоординації рухів артикуляційних органів.

Особливо це актуально для дітей з мовленнєвими порушеннями, у яких спостерігаються порушення в координації рухів язика, губ, нижньої щелепи, а також недорозвиненість кінестетичних відчуттів [4].

На думку науковців, синхронне виконання рухів пальців рук разом із артикуляційними вправами стимулює увагу, покращує мислення та розвиває відчуття ритму. Це також сприяє розвитку орієнтації в просторі й удосконаленню дрібної моторики, що є важливим елементом у формуванні правильного мовлення. Тому поєднання артикуляційної гімнастики з рухами пальців рук є ефективним методом, що забезпечує комплексний підхід до корекції мовленнєвих порушень у дітей.

Мета статті полягає в дослідженні інтеграції методу біоенергопластики та ідей Байрона Шарпа, адаптованих до потреб

комплексної корекції мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Термін «біоенергопластика» складається з двох слів: біоенергія і пластика. Біоенергія – це та енергія, яка знаходиться всередині людини. Пластика – плавні, розкуті рухи тіла, рук, які є основою біоенергопластики. «Біоенергопластика» включає в себе три базових поняття: біо – людина як біологічний об'єкт, енергія – сила, яка необхідна для виконання певних дій, пластика – пластичність рухів, яка характеризується безперервністю, енергетичною наповненістю, емоційною виразністю. Біоенергопластика дозволяє забезпечити комплексний вплив на артикуляційний апарат, дрібну моторику, дихання та когнітивні навички, що є критично важливим для гармонійного мовленнєвого розвитку дошкільників [6].

Використання креативних ідей методу Байрона Шарпа в логопедичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку відкриває нові перспективи. Його концепція, зосереджена на побудові брендів через впізнаваність, когнітивну доступність і залучення широкої аудиторії, кидає виклик традиційним підходам до маркетингу. Принципи, які пропонує Шарп, є не лише теоретично значущими, а й доводять свою практичну ефективність у різних галузях. Метод Байрона Шарпа, розроблений австралійським професором маркетингу, орієнтований на повторення, що закріплює певні патерни поведінки, та створення емоційно значущих моделей, які спонукають до підсвідомого запам'ятовування інформації [7]. У маркетингу цей метод використовується для формування лояльності споживачів шляхом постійного впливу на їхні відчуття та створення позитивних асоціацій із продуктом чи брендом. Його основа – теорія множинних повторень і формування сильних емоційних зв'язків – робить метод універсальним і адаптивним для різних сфер, включаючи освіту та корекційну роботу. Постійне повторення артикуляційних вправ у поєднанні зі створенням приємного емоційного фону – через ігри, казкові сюжети або музичний супровід – сприяє закріпленню правильних мовленнєвих моделей. Метод дозволяє інтегрувати елементи позитивного підкріплення: діти асоціюють виконання вправ із задоволенням та успіхом, що підвищує їхню мотивацію до навчання.

Крім того, підхід Шарпа дозволяє працювати над формуванням зв'язків між артикуляційними навичками й іншими сенсорними стимулами (наприклад, візуальними чи аудіальними). Це може бути реалізовано через використання кольорових карток, рухів рук або тематичних сюжетів, які посилюють сприйняття та запам'ятовування. Таким чином, адаптація методу Байрона Шарпа для логопедичної практики, поєднання його з елементами методики біоенергопластики може стати інноваційним рішенням у роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення, сприяючи не лише їхньому мовленнєвому, але й емоційному та соціальному розвитку, що забезпечує комплексний підхід до корекції мовленнєвих порушень, враховує індивідуальні особливості дітей та створює сприятливі умови для їхнього всебічного розвитку. Це підтверджує важливість і науково-практичну значущість запропонованого підходу (рис. 1).

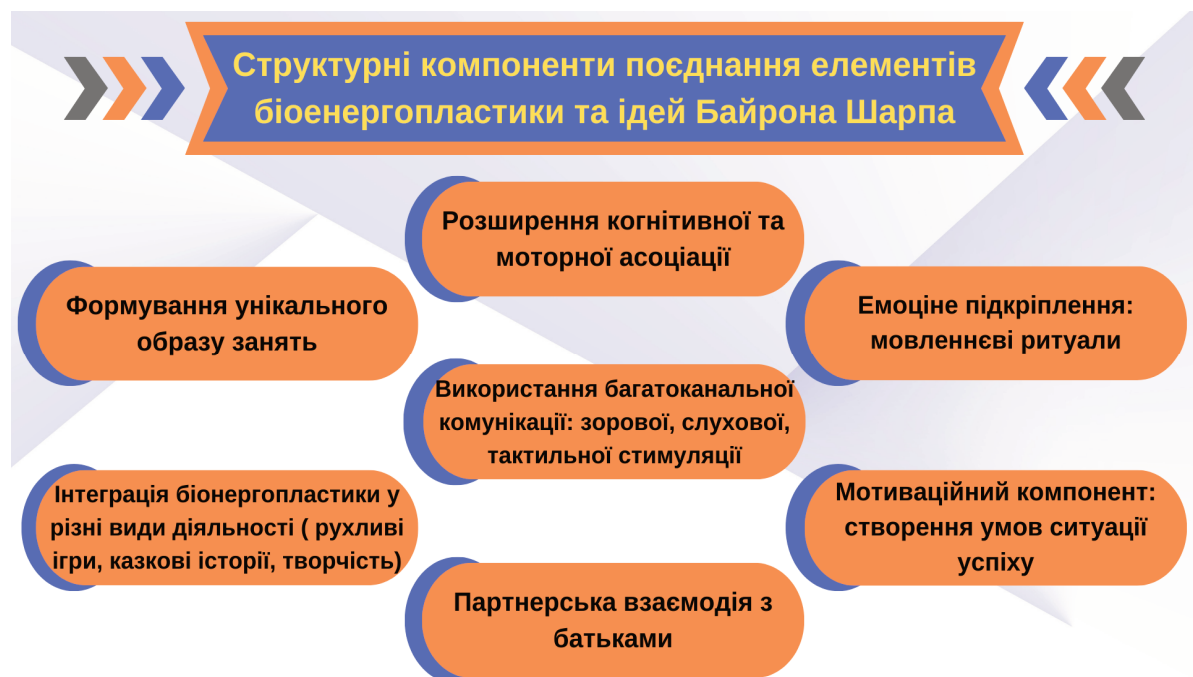

Рис. 1. Структурні компоненти поєднання елементів біоенергопластики та ідей Байрона Шарпа

Для вивчення рівня сформованості артикуляційної та дрібної моторики пальців рук у дошкільників із порушеннями мовлення проведено моніторингове дослідження. У ньому взяли участь 10 вихованців старшого дошкільного віку, які відвідують групу

«Казкова» і є вихованцями закладу дошкільної освіти (ясел-садка) № 19 комбінованого типу «Вишиваночка» Запорізької міської ради.

Дослідження проводилося відповідно до визначених термінів, етапів, критеріїв, необхідного інструментарію: артикуляційні вправи та моторні проби.

На першому етапі було досліджено індивідуальні особливості дітей, які увійшли до складу моніторингової групи. Це діти віком від 5 років до 5 років 9 місяців із нормотиповим психічним розвитком. Усі учасники мали висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, у якому визначено особливі освітні потреби в корекції мовленнєвого розвитку (ЗНМ III рівня). У 50 % дітей у медичних картках наявний ускладнений акушерський анамнез, зокрема асфіксія в післяпологовому періоді.

Результати дослідження визначають недостатній рівень сформованості як артикуляційної моторики, так і дрібної моторики пальців рук у старших дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку. Це підтверджує необхідність застосування нових підходів у логопедичній практиці для корекції звуковимови дітей, а саме: забезпечити узгоджену роботу мовленнєвих центрів головного мозку шляхом інтеграції артикуляційних, дихальних і моторних вправ із ритмічними рухами рук, використанням багатоканальної стимуляції та ідей методу Байрона Шарпа.

Виконання артикуляційних вправ у поєднанні з рухами рук стимулює активність мовленнєвих центрів мозку, покращуючи їхню узгоджену діяльність. Заняття організовуються з поступовим переходом від індивідуальної до групової форми роботи, де діти об'єднуються за схожістю мовленнєвих порушень. Для досягнення ефективності всі вправи виконуються в однаковому вихідному положенні: дитина сидить або стоїть з прямою головою, зімкнутими губами та зубами, а руки, зігнуті в ліктях, розташовані на рівні грудей. Темп виконання завдань поступово збільшується, починаючи з повільного, що дає змогу дітям адаптуватися до ритму та складності рухів.

У процесі занять дорослий відіграє ключову роль, демонструючи рухи та виконуючи вправи разом із дітьми. Завдання супроводжуються ритмічним текстом або рахунком, що допомагає дитині орієнтуватися на зразок і краще виконувати рухи. Усі рухи

мають бути плавними та розкутими, без напруження, синхронізованими з ритмом артикуляційних вправ. Поступове ускладнення завдань і прискорення темпу сприяють формуванню координації та покращенню моторних навичок.

Застосовуються різноманітні типи вправ, включно з динамічними, які нормалізують м'язовий тонус, розвивають ритмічність і здатність переключатися між рухами, та статичними, спрямованими на розвиток м'язової сили й утримання артикуляційних позицій. Вправи для дихання формують тривалий і плавний видих, необхідний для чіткого мовлення. Особливістю методики є використання прийомів інтеграції образів і сюжетів, що підкріплюються візуальними матеріалами, як-от картки, ілюстрації чи іграшки, що робить завдання цікавими та стимулює дитячу уяву.

Багатоканальна комунікація, яка залучає зорові, слухові та тактильні канали, підсилює ефект вправ. Зорові підказки у вигляді демонстрації рухів і карток, слухові супроводи у формі ритмічних фраз або віршів, а також тактильні вправи із використанням м'ячиків чи стрічок створюють повноцінну стимуляцію. Регулярність повторення вправ у різних контекстах сприяє побудові стійких асоціацій і закріпленню навичок у формі ігрових сюжетів. Комплексний підхід до виконання артикуляційних вправ із залученням рухів рук дозволяє не лише покращити координацію та моторні навички, а й досягти більшої ефективності в корекції мовленнєвих порушень у дітей.

Поєднання біоенергопластики та методу Байрона Шарпа спрямоване на досягнення синергії в корекційній роботі, що дозволяє врахувати моторні, когнітивні, емоційні й мовленнєві потреби дитини. Оцінка прогресу мовленнєвого розвитку здійснювалася на підставі *тестування фонематичного слуху*: вимірювання здатності дитини розрізняти звуки через ігри або вправи на слухання; *виконання артикуляційних вправ*: визначення точності виконання артикуляційних вправ шляхом відео- або фотофіксації рухів; *запису прогресу вимови*: збереження записів вимови дитини на різних етапах розвитку, щоб виявити зміни в її мовленнєвому апараті; *спостереження за комунікативними навичками*: оцінка рівня самовираження, соціальної адаптації та готовності до спілкування через спостереження за реакціями дитини в різних ситуаціях.

За результатами виконання *артикуляційних вправ* із використанням відеофіксації шестеро дітей продемонстрували достатній рівень точності виконання вправ, що сприяло поліпшенню вимови шиплячих і сонорних звуків. У чотирьох дітей виконання вправ залишилося частково точним, що потребує додаткового тренування для досягнення стабільності. Аналіз записів мовлення показав, що в шістьох дітей спостерігається чітке поліпшення вимови раніше проблемних звуків. Вони значно зменшили кількість помилок (замін, спрощень, пропусків). У чотирьох дітей прогрес менш виражений, проте є позитивна динаміка. Результати спостережень *мовленнєвого дихання* свідчать: семеро дітей успішно формують правильний ритм дихання та витримують довгі фрази з контрольованим видихом. У трьох дітей зберігаються труднощі з контролем дихання під час швидкого мовлення, що потребує додаткових дихальних вправ. Спостереження за поведінкою дітей у групових та індивідуальних комунікативних ситуаціях показали, що у вісьмох дітей значно підвищився рівень *активності й упевненості в спілкуванні*. Вони проявляють ініціативу в діалозі та взаємодії з однолітками. Дві дитини ще демонструють певну тривожність, яка впливає на їхню готовність до активного спілкування. Незважаючи на обмеженість соціальної комунікації та колективних форм взаємодії у сімох дітей значно підвищилася здатність до адаптації в різних соціальних ситуаціях. За результатами опитування батьки визначають, що діти проявляють емоційну стабільність, легше входять у контакт із дорослими й однолітками. Трое дітей все ще відчують труднощі в адаптації, особливо в незнайомих ситуаціях. Аналіз *узгодженості рухових і мовленнєвих процесів* показав, що у шістьох дітей спостерігається чітка узгодженість рухових і мовленнєвих дій. Вони успішно виконують завдання, що вимагають одночасної координації рухів і мовлення. У чотирьох дітей цей зв'язок поки що слабший, їм важко одночасно контролювати мовленнєву й моторну активність.

Результати роботи демонструють, що більшість дітей логопедичної групи досягли значного прогресу у формуванні мовленнєвих навичок, фонематичного слуху та комунікативної активності. Деяким дітям ще потрібна додаткова корекційна робота для подолання труднощів у звуковимові, мовленнєвому диханні та

соціальній адаптації. Задля усунення визначених мовленнєвих порушень рекомендовано продовжити індивідуальну та групову корекційну роботу, зосередивши увагу на проблемних аспектах.

Висновки. Впровадження цієї методики в роботу з дітьми сприяє комплексному розвитку мовлення, моторики й когнітивних здібностей, враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини. Метод біоенергопластики зосереджується на активізації фізіологічних процесів у поєднанні з мовленнєвим розвитком через виконання спеціальних рухових вправ. Ідеї Байрона Шарпа орієнтовані на розвиток навичок, максимально наближених до мовленнєвих ситуацій, що підвищує їхню практичну цінність. Поєднання цих методів створює сприятливі умови для комплексного розвитку моторних і мовленнєвих навичок завдяки інтеграції рухових вправ із мовленнєвими завданнями; посилення ефективності занять через використання повторюваності, індивідуалізації та емоційної залученості дітей; підвищення впевненості дітей у своїх можливостях через позитивне підкріплення й успішне виконання завдань. Інтеграція інтерактивних та емоційно насичених елементів методики призвела до підвищення інтересу дітей до вправ, що сприяло більш активному залученню їх до навчальних завдань. Це також допомогло сформувати позитивне ставлення до мовленнєвих занять.

Завдяки такому комплексному підходу методика сприяла значним поліпшенням у розвитку артикуляційних навичок, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, моторних навичок, емоційної стабільності та комунікативної активності, що загалом позитивно позначилося на загальному розвитку дітей з порушеннями мовлення. Поєднання цих підходів не тільки підвищує ефективність корекційної роботи, але й забезпечує її багатовимірність, спрямовану на гармонійний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Бегас Л. Д. Логопедичні практикуми : навч.-метод. посіб. Умань : Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2016. 123 с.
2. Брушневська І. До проблеми розвитку дрібної моторики рук у дошкільників із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2022. Вип. 3. С. 124–131.
3. Бойчук Ю. Д., Казачінер О. С. Артикуляційна та дихальна гімнастика як складова роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *The II*

International Science Conference on Science and Practical Technologies (Luxembourg, 26–29 January 2021 p.). Luxembourg : International Science Group, 2021. P. 364–366. URL: <http://surl.li/jedstu> (дата звернення: 08.05.2025).

4. Воробйова О. В. Особливості використання біоенергопластики у корекції звуковимови дітей дошкільного віку. URL: <http://surl.li/uuxffm> (дата звернення: 08.05.2025).
5. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
6. Ступницька Ж. О. Теоретичні основи використання біоенергопластики та самомасажу з розвитку мовленнєвої моторики дітей із ЗНМ. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи : матеріали II міжнар. конф.* (Житомир, 4 квіт. 2024 р.). Житомир, 2024. С. 331–334. URL: <http://surl.li/mluazv> (дата звернення: 08.05.2025).
7. Шарп Б. Як зростають бренди: чого не знають маркетологи. / пер. з англ. Н. Валецької. Київ : Наш формат, 2019. 240 с. URL: <http://surl.li/baozrj> (дата звернення: 08.05.2025).

**VITVITSKA ALINA, SOKOLENKO SVITLANA, STARYNTSEVA OLENA.
SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS: INTEGRATION OF BIOENERGOPLASTICS AND BYRON SHARP'S
CREATIVE IDEAS**

This article explores the theoretical underpinnings of employing bioenergetic plasticity techniques in correctional and developmental work with children who have special educational needs. It particularly focuses on adapting creative pedagogical strategies-drawing on concepts inspired by Byron Sharp-for application in speech therapy for children with speech impairments. The integration of body-oriented methods with modern educational frameworks is presented as a promising, innovative approach to improving individualized speech development outcomes.

Key words: speech-language developmental delay, children with special educational needs, bioenergetic plasticity, inclusive education, corrective and developmental work, speech impairments, creative pedagogical strategies inspired by Byron Sharp, pedagogical approaches, innovative methods, individualized approach, body-oriented techniques, speech activity.

Надійшла до редакції 08.05.2025 р.